

ОПЕРАТИВНИЙ РИЗИК У ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦСЛУЖБ У ХОДІ ПРОТИДІЇ ДЕСТРУКТИВНИМ ВПЛИВАМ РЕГІОНАЛЬНИХ АВТОНОМІСТСЬКИХ (СЕПАРАТИСТСЬКИХ) РУХІВ

Артемов Володимир Юрійович,
доктор педагогічних наук, кандидат юридичних наук, доцент,

Жалубак Віталій Михайлович,
співробітник Служби безпеки України

Авторами зроблено спробу дослідити правову природу ризику та його зв'язків із негативними явищами у правовому полі України, передусім із сепаратизмом та автономізмом в окремих регіонах нашої держави. Зроблено припущення, що у правоохоронній діяльності сприйняття дуалізму ризику одночасно відкриває можливості як для прояву свободи, патріотизму та громадянської самосвідомості, так і дисципліни та відданості обов'язку.

Ключові слова: дуалізм ризику, сепаратизм, автономізм, відданість обов'язку, патріотизм.

Artemov Volodymyr, Zhalubak Vitalii

**OPERATIONAL RISK IN THE ACTIVITY OF THE SPECIAL SERVICE DURING
COUNTERACTION TO DESTRUCTIVE INFLUENCE OF REGIONAL SEPARA-
TIST MOVEMENTS**

The authors attempted to investigate the legal nature of risk and its relationship with negative phenomena in the legal field of Ukraine, first of all, separatism and autonomy in some regions of our state. The assumption is made that in law enforcement the perception of the dualism of risk at the same time offers opportunities for the manifestation of freedom, patriotism and civic consciousness and discipline and devotion to duty.

Keywords: the risk of dualism, separatism and autonomy, devotion to duty, patriotism.

Актуальність теми дослідження правової природи ризику та його зв'язків із негативними явищами у правовому полі України визначається зростанням загроз сепаратистських та автономістських настроїв у регіонах України, з одного боку, і невизначеністю пов'язаного з цим поняття оперативного ризику – з іншого.

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених проблемам професійного ризику (Я. Магазинер [1], А. Собчак [2], В. Грибанов, Н. Козлова, С. Корнеєв, О. Кулагіна, П. Панкратов [3] та ін.) усе ще не вистачає ґрунтовних досліджень,

у яких би розглядалися питання правової природи оперативного ризику.

Мета нашого дослідження полягає в аналізі правової природи ризику та його зв'язків із негативними явищами у правовому полі України, насамперед із сепаратизмом та автономізмом в окремих регіонах нашої держави.

На нашу думку, ризик як феномен не є ані дією, ані ймовірністю. Адже дія може бути ризикованою, а ризик може бути оцінений імовірносно. Ризик, на нашу думку, – це явище, але особливе. Його особливістю є те, що воно виникає й існує

у нашій свідомості, коли ми стикаємося із необхідністю або бажанням досягти певної мети за умов наявності загроз, щодо яких ми не маємо повної та достовірної інформації, а тому – й не можемо протидіяти їм. Існуючи у нашій свідомості як наше бачення конкретних обставин, ризик як явище має метафізичну природу.

Що важливо – ризик існує не лише в індивідуальній, а й у колективній свідомості. Більше того, він перебуває у нашій свідомості як результат індивідуального та колективного досвіду і тому пов'язаний із колективним несвідомим (за К. Г. Юнгом). А через те, що ризикувати можуть не лише особа, а також група, колектив осіб (наприклад, банк або слідчо-оперативна група правоохоронців), ризик є не лише індивідуальним, а й колективним явищем.

Існує ще одна властивість ризику як явища. Річ у тім, що у наш час ризик пов'язують переважно із погрозами та втратами, що виникають у зв'язку з дією або бездіяльністю відповідальних осіб. Це пов'язано, по-перше, із нинішньою гуманізацією суспільства і, разом із тим, – з появою нових загроз і небезпек у сучасному світі. Наприклад, В. Грибанов [3] вважав, що термін «ризик» можна було би замінити виразом «невигідні наслідки», Я. Магазінер [1] пропонував визначати ризик через загальну категорію «можливого зла», а Ф. В'ячеславів, звертаючись до сфери цивільно-правового регулювання, вказує, що всі без винятку підходять до розуміння ризику в цивільному праві виділяють зв'язок ризику із невивідним результатом, негативними наслідками, існування ризику завжди характеризується саме можливістю негативних, невивідних наслідків, які можуть настати або не настати.

Насправді це зовсім не так. Ризик ніколи не виникає сам по собі. Ризик завжди пов'язаний із прагненням, наміром виконати певну дію з метою досягнення поставленої мети, незважаючи на погрози й пов'язані з ними втрати. Також він поєднується з надією подолати можливі перешкоди і вірою у свої сили і можливості. Раніше, а на побутовому рівні й нині, як рушійна сила у підприємстві та суспільстві розглядався переважно шанс. Шанс – це щось протилежне ризику. Він сприймається як умова, що може забезпечити успіх, удачу, ймовірність, можливість здійснення того, що заплановано, задумано. Значення слова «шанс» (фр. – *chance*), за словником проф. В. Яременка та О. Сліпущка [4], – це умова, що може забезпечити успіх,

удачу; міра, ступінь імовірності удачі, успіху, розрахунку «за» і «проти» певної дії. Шанс у всі часи був рушієм прогресу. Завдяки сподіванню й орієнтуванню на шанс у часи бурхливого розвитку суспільства робилися географічні та фізичні відкриття. Проте шанс не отримав правового визнання. З часом увага суспільства з пошуку шансів переключилася на виявлення шляхів зниження ризиків. Певною мірою це стало ознакою зрілості суспільства.

Трактування ризику як явища пов'язане із твердженням, що ризик поєднується з випадковими подіями або процесами, наслідки яких є небажаними. У цьому випадку ризик асоціюється з поняттями «небезпека», «загроза», «втрата», «збиток», «криза» тощо. Саме таке уявлення щодо ризику переважає в сучасних сферах дослідження. Разом із тим слід розуміти, що прояв ризику спрямований на досягнення позитивних наслідків, інакше неможливо зрозуміти, чому люди до нього вдаються. При цьому неможливо нехтувати обставинами, без яких ризик не може існувати, зокрема мотивами, стимулами, надією, вірою, переконаннями. «Там, де немає вибору, не виникає ризикована ситуація й, відповідно, не буде ризику, – зазначив видатний російський демократ А. Собчак. – Ризик це ймовірність настання негативних подій, щодо яких достеменно невідомо – чи відбудуться вони загалом» [2].

Психологічна концепція мотивації ризику заснована на принципах вільного вибору. Саме тому на практиці часто виявляється тенденція до безкорисливого ризику, коли обрання небезпечних варіантів дії замість безпечних виглядає марним з точки зору особистих, егоїстичних інтересів суб'єкта. Цій тенденції належить важлива роль у особливо небезпечних, ризикогенних сферах діяльності, до яких, безумовно, належить правоохоронна діяльність. Кількість і якість ризиків зростає пропорційно до ступеня свободи суспільства й кількості можливих варіантів рішень.

Тому, на нашу думку, поведінка, пов'язана з прийняттям ризику, являє собою балансування між випадковими втратами й вигодами. Поєднання першої і другої групи визначень, наведених вище, дозволяє розглядати ризик як дію, спрямовану на привабливу мету, досягнення якої несе загрозу втрат, або як ситуативну характеристику діяльності, що включає невизначеність результату і несприятливі наслідки дій.

Таке визначення дозволяє говорити про *дуальність ризику* як про поділ на протилежності, поляризацію і, водночас, взаємодоповнення властивостей цих двох феноменів.

У правоохоронній діяльності, як і в багатьох ризикогенних сферах діяльності людини, сприйняття *дуалізму ризику* є надзвичайно важливим. Воно одночасно відкриває можливості як для прояву свободи, патріотизму та громадянської самосвідомості, так і дисципліни та відданості обов'язку.

Висновки. Сепаратизм, як і ризик, – явище, що виникає як у індивідуальній, так і у колективній свідомості. Сепаратизм та автономія як явища спонукаються мотивами та характеризуються відповідними ознаками

В Україні сепаратизм визнається як злочин, метою якого є порушення суверенітету, єдності й територіальної цілісності держави, непорушності кордонів. Як і ризик, сепаратизм породжується мотивами, які можуть бути як внутрішніми, так і зовнішніми. Однак в обох випадках вони можуть стати джерелом найгостріших міждержавних та міжнаціональних конфліктів. Якщо оперативний ризик застосовується для попередження, запобігання й припинення злочинної діяльності, то метою сепаратизму є досягнення цілком протилежних результатів. На жаль, у сучасній Україні сепаратизм виникає в основному під впливом зовнішніх причин як результат підривної діяльності східного сусіда. Через це дослідження оперативного ризику й пов'язаних з ним явищ набуває особливого значення.

Список використаних джерел

1. *Магазинер Я.М.* Советское хозяйственное право. – М., 1928.
2. *Собчак А.А.* О некоторых спорных вопросах общей теории правовой ответственности // Правоведение. – 1968. – № 1. – С. 55.
3. *Грибанов В.П.* Осуществление и защита гражданских прав / редкол.: Козлова Н.В., Корнеев С.М., Кулагина Е.В., Панкратов П.А. ; науч. ред. Ем В.С. - 2-е изд., стереотип. – М. : Статут, 2001. – 411 с.
4. *Новий словник української мови* : в 4-х т. / укл. В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Аконіт, 2001.

References

1. *Mahaziner, Ya.M.* (1928). Sovetskoie khoziaistviennoie pravo [Soviet Economic Law]. Moscow [in Russian].
2. *Sobchak, A.A.* (1968). O nekotorykh spornykh voprosakh obshchei teorii pravovoi otvetstvennosti [Some controversial issues of general legal theory of liability]. *Pravovedinie – Jurisprudence*, 1, 55 [in Russian].
3. *Hribanov, V.P.* (2001). Osushchestvleniie i zashchita grazhdanskih prav [The implementation and protection of civil rights]. Moscow: Statut [in Russian].
4. *Yaremenko, V. & Slipushko, O.* (2001). Novyi slovnyk ukrainskoi movy [New Dictionary of Ukrainian languages]. Kyiv: Akonit [in Ukrainian].